

Literatur — IRODALOM — Littérature.

(Beküldött könyvek. — Eingesandte Bücher.)

Folia Archaeologica. I-II. 1940.

A magyar régészeti irodalomnak nagy gazdagodásáról számolhatunk be. Olyan gazdagodásról, amelyet régen vártak úgy a hazai, mint a külföldi szakkörök. Idehaza már régen érezte mindenki a hiányát egy olyan mozgó-könyv folyóiratnak, amely sürűbb időközökben megjelenve, azokról a leletekről tájékoztassa az érdeklődő szakembereket, amelyek országszerte előkerülnek s amelyekről rendszerint igen későn kaptunk csak tudósítást, legtöbbször egy-egy olyan szakember tollából, aki valamelyik munkájában, valamilyen célja szolgálatában mutatta be azt a leletet, amelyet találóján kívül senki sem ismert, vagy csak a kétesértékű régészeti riportok sallangjainak letisztítása után kísérelt meg, legtöbbször igen kevés eredménnyel kihámozni.

Évekkel ezelőtt kívántunk egy régészeti folyóiratot, amely a legfrissebb leletekről, rövid közleményekben, kötetelsszerűen nyújt tájékoztatást. Olyan folyóíratra gondoltunk, mint amelyet a külföldi szakirodalomból nem egyet ismerünk, mert ennek a hiányát mindnyájan éreztük, amikor valamilyen régészeti kérdéshez hozzányúltunk. Talán felesleges ennek a

hiányát igazolni, hiszen ezt nálunk mindenki tudja. De ha mégis kételkednék benne, legyen szabad Tompa Ferenc: 25 Jahre Urgeschichtsforschung in Ungarn c. munkájára hivatkozni, amelynek jegyzeteiben lépten-nyomon találkozunk ezzel a refrain-szerűen visszatérő szóval: „unveröffentlicht“. Nem is kell mondani, hogy legtöbbször ott, ahol mindenki részletesen szeretné ismerni a hivatkozott értékes anyagot.

Mi volt az oka ennek az állapotnak? Azokon múlt-e, akik ásattak, vagy a mi sajátos viszonyainkon? Talán egyiken sem. Csupán a pénz kérdésén.

Nézzük a kérdést régészeti folyóírataink megindulásának időrendjében.

A valamikor minden hibája mellett élénk *Archaeologiai Értesítő* a háború után olyan évkönyvvé lett, amely nem is okvetlenül jelent meg minden esztendőben. Szűkre szabott oldalszámain a régészetnek és művészettörténetnek kellett megosztotnia. Ez az osztozkodás nem mindig kedvezett a régészetnek. Megvitatásra kerültek olyan régészeti problémák, amelyek távolállottak a mi sajátos feladatainktól, olyan szerzők tollából, akiknek a nálunk sokkal erő-

sebb nemzetek szakirodalma sokkal inkább helyet adhatott volna, mint a mi korlátolt eszközökkel dolgozó folyóiratunk. Ezek után természetes, hogy éppen a hazai új leletanyag feldolgozása szorult ki belőle, néhány kivételtől eltekintve. Itt is kívánatos volna a sűrűbb megjelenés. A magyar szakemberek egy eredetileg évenként ötször megjelent folyóirat évkönyvvé változását már azért sem nézhetik jó szemmel, mert azt szeretnék, hogy az újabb kötet még azelőtt jelennék meg, mielőtt a régít elfelejtették. E téren már is tapasztaljuk a változást, mert az új szerkesztő maga is érzi ezeket a nehézségeket, s ha programját meg tudja valósítani, igen nagy szolgálatokat tesz ügyünknek. A harmadik folyam első félköteté után minden reményünk megvan erre.

A *Budapest Régiségeiből* 1889-től 1932-ig mindössze 11 kötet jelent meg. Jelentős anyaggal gazdagította szakirodalmunkat, de időhöz nem kötött megjelenése is mutatja, hogy még arról a munkáról sem tájékoztat, ami a főváros intézetében vagy csak magában Aquincumban is történik. Nagy baj ez, mert a legjelentősebb hazai római anyag közlésének hiányát még azok a nagyrészt egyéb kiadványok is csak elkésve pótolhatják, amelyekkel a főváros áldozatkészsége olyan gyakran lepi meg a szakembereket.

A *kolozsvári Dolgozatok* folytatásaként megjelenő *szegedi Dolgozatokról* — amely az idén a Ferencz József és Horthy Miklós-Tudományegyetem kiadásaként jelent meg, *jövőben* azonban már csak a *Horthy Miklós-Tudományegyetem Régiségtudományi Intézetének* kiadásában fog megjelenni — magunk is elmondhatjuk, hogy évenként egyszer megjelenve, mindig új leletanyaggal foglalkozik, vagy azokon keresztül világítja meg a régebbi,

sokszor rosszul közölt anyagot. — Anyagi lehetőségei nemcsak a gyakoribb megjelenést nem teszik valószínűvé, de a szerkesztő — már tizenhat éve — minden évben úgy hiszi, hogy az „utolsó” kötetet adja ki és soha sem tudja, hogy mikor jelenik meg valóban az utolsó.

Az *Archaeologica Hungarica* programmszerűen hozza monográfiáit, amelyek sokszor egy-egy nagyobb lelet anyagával, legtöbbször azonban egy-egy leletanyag összefüggő problémáival foglalkoznak. Programja szerint se vállalkozhatik arra, hogy azt a hiányt pótolja, amelyről fennebb szóltunk.

A *Dissertationes Pannonicae* célkitűzése is hasonló. Kötetei valóban hézagot pótolnak a magyar szakirodalomban, de céljuk szerint se lehetnek alkalmasak a vázolt feladat betöltésére.

A debreceni *Déri Múzeum jelentése* újabban a magyar ifjúság érdeklődésének felkeltését tűzte ki céljául s ezzel is a saját gyűjteményeinek célját szolgálja elsősorban. A *Dunántúli Szemle*, a *Soproni Szemle*, a *Győri Szemle* és a *Gyulai Dolgozatok* megerősödve meg tudják oldani a fenti feladatot, de természetesen csak saját területüket illetően. A pécsi *Pannonia* izmosodó köteteiben erősen soványodik a régészeti közlemény. A *Szegedi Városi Múzeum kiadványai* és a *Csanád-megyei Könyvtár* sorozatában egyelőre kevés az önállóan megjelenő munka.

Egész természetesnek kell tartanunk, hogy az egész országot átfogó folyóirat, csak a Nemzeti Múzeumból indulhat ki, felölve mindannak a munkának szemléltetését, amely a vidéki múzeumokban is folyik.

Ez a folyóirat — ha egyelőre nem is az óhajtott gyakoribb megjelenésben — előttünk fekszik. Zichy István gr. és László Gyula szer-

kesztésében jelent meg a *Folia Archaeologica*, 267 folio lapon 45 táblával. A szerkesztőbizottság összetétele már magában is program. Az a tény, hogy Domanovszky György, Fettiich Nándor, Gallus Sándor, Nagy László és Szabó Kálmán tagjai ennek a bizottságnak, mutatja, hogy itt nemcsak a Nemzeti Múzeum gazdag anyagával, hanem az ország valamennyi múzeumának leletanyagával találkozni fogunk, mint ezt az első kötet közleményei is bizonyítják.

Zichy István gr. *előszava* szerint „az európai műveltségek kialakulásának főbb kérdései csak a mi régészeti leleteink tüzetes ismertetésével oldhatók meg. Ez a közismert tény indított bennünket a Folia kiadására, amelynek legfőbb céljaul a budapesti és vidéki múzeumokban őrzött leletek közlését jelöltük ki.“ „.....a közzétett dolgozatokat általában két részre tagolva adja. Az első résznek csakis a leletek pontos és tárgyilagos ismertetésével kell foglalkoznia. A második, rövidreszabott részben jöhet az ismertetett anyag régészeti, vagy őstörténeti megvilágítása.“

Ennek a programnak megfelelően a közlemények *az őskortól kezdve a középkorig* időrendben sorakozva a következők:

Roska Márton: *A barátkai (Bihar m.) mousteri iparral* foglalkozva megállapítja, hogy a felsorolt leletek tanúsága szerint a Sebes-Körös és Nádas völgye, meglehetősen sűrűn lakott terület lehetett.

Kiss Lajos: *Fiatalabb kőkori telep és sírok Kenézlőn* címen, újabban talált sírokról és telepmaradványokról tesz jelentést a tiszai kultúrának erről a már régen ismert lelőhelyéről.

Banner János: *Badeni sírok*

Hódmezővásárhelyen, a Bodzásparton címmel, három kronológiailag fontos sírt mutat be, e kor különböző időszakába tartozó leletanyaggal.

Roska Márton: *Figurális díszítésű őskori cserép Kisbácsról (Kolozs m.)* címen, egy bikaábrázolást és néhány már nem neolitikus cserepet mutat be, amelyeknek hitelességét Gallus Sándor *hozzászólásában* kétségbe vonja.

Tompa Ferenc: *A lausitzi kultúra Borsodban* c. közleményében azt a nyolc urnasírból álló későbronzkori temetőt mutatja be, amelyet Szendrő és Szalonna közt tárt fel. Rövid pillantást vet a helységek közelében előkerült őskori leletekre, kör alakú síncokra is.

Mozsolics Amália: *Korahallstatti kincslelet Celldömölkön* c. dolgozatában a Sághegyen talált, valószínűleg itáliai területről származó nyéllyukas sarlókat, ívelt kést, karpereceket és tűket, valamint az ezeket magában rejtő urnákat mutatja be, amelyeket Lázár Jenő bányaigazgatótól vásárolt a bécsi Naturhistorisches Museum.

Nagy László: *A középpárpápusztai (Veszprém m.) kora-vaskori temető* huszonhárom sírját ismerteti, gazdag keramikus anyagával. Az edények e kor III. szakaszába tartoznak.

Csallány Gábor: *A Szentese nagyhégyi kora vaskori bronzlelet* bronzedényét, töredékeit, sarlóit, szárnyas és tokos baltáit, kardtöredékét, gyűrűit, karpereceit és öntörögeit mutatja be. A lelet magábanálló raktárleletként került a szentesi múzeumba.

Leszli Andor: *Borsodmegyei szkíta leletek* címen bemutatja a megye területén eddig előkerült összes leleteket. Ezek közül a Muhi pusztán feltárt urnatemető harminchárom sírja, alföldi kapcsolatai miatt éppenúgy

figyelmet érdemel, mint a meszesi sírok. A bemutatott szórványos leletanyag igen jól egészíti ki a hazai szkíta emlékanyagot.

Lovás Elemér: *Kelta leletek a győri kálváriai és újszállási temetők-ből és Rábatamási sír c. dolgozata* rövid összefoglalást ad a Győr környékén újabban előkerült La Tène leletekről.

Alföldi András: *Pacatus aquincumi agyagműves gyárának kivitele Moesiába c. értekezése* azokat az emlékeket mutatja be, amelyek a pannoniai izlést terjesztették és közvetítették a szomszédos keleti tartományokba.

Szabó Kálmán: *Jazyg-szarmata sírok Kecskemét környékén* címen a ménteleki temető négy, az orgoványi temető három, a soltszentimrei és ballószögi temető egy-egy sírját írja le, kerámiai anyagával együtt. Kiegészíti ezeket a közléseket Malán Mihály: *A kecskeméti jazyg sírok embertani vizsgálata c. közleménye.*

László Gyula: *Koplt bronzlám-pa Tápiógyörgyéről c. értekezése* a hazai kereszténység egyik érdekes keleti eredetű emlékét közli.

Csallány Gábor: *A Szentese-derekegyházi népvándorláskori sírlelet* címen, egy VI. századi lovasnomád sírt mutat be, keleti és nyugati kapcsolatokat tanúsító emlékanyagával.

Csallány Dezső: *Koraavarkori sírleletek c. dolgozata* a Tisza-Maros-Aranka közti harminchét lelőhelyet, a kiskisbordi O. temető hét, a Deszk G. temető nyolc sírját és a Szeged-csengelei sírt ismerteti, részletesen foglalkozva a koraavarkori fülkesírokkal hetvenhárom sír alapján. Ismerteti a koraavarkori kétélű kardokat, övdíszeket és egyéb sírmellékleteket s ezek alapján korrendbe szedi a hazai avar emlékanyagot. Kiegészíti ezt a dolgo-

zatot Apor László és v. Rosztóczy Ernő tanulmánya *A Kiskisbordi O. temető csontvázairól.*

Az avarkorral foglalkozik Szabó Kálmán: *A kecskeméti—ballószögi avar sír c. dolgozata*, a VII. sz. végére datálható sír ismertetésével.

Párducz Mihály és Tary László: *A Csongrád—vendelhami honfoglaláskori lelet* címen negyvenhárom sír leírását adja s szerencsés kézzel választja szét a honfoglaló magyarság tipikus emlékeivel datált sírokat, a hajkarikás síroktól.

Pataky Vidor: *A hevesi honfoglaláskori női sírlelet* címen azt a gazdag sírt ismerteti, amelynek anthropológiai anyagát Bartucz Lajos dolgozta fel: *A hevesi honfoglaló magyar csontváz* című értekezésében.

László Gyula: *Egy regensburgi vállkő c. tanulmánya* fejezi be, a — minden korra kiterjedő — értekezések hosszú sorozatát. Az értekezés folytatását érdeklődéssel várjuk.

Az ismertetések és bírálatok rovatában Mozsolics Amália: *Patay Pál, Korai bronzkori kultúrák Magyarországon*; Radnóti Aladár: *Nagy Lajos, Pannonia Sacra*; Nagy Tibor: *Alföldi András, A kereszténység nyomai Pannoniában a népvándorlás korában*; László Gyula: *Fettich Nándor, A prágai Szent István kard régészeti megvilágításban*; Bárányiné Oberschall Magda: *Moravcsik Gyula, A magyar Szent Korona filológiai és történeti megvilágításban és László Gyula, Adalék a koronázási jogar régészeti megvilágításához*; Dománovszky György: *Balog Albin, Mindennapi élet Szent István korában és Knieszsa István, Magyarországi népe a XI. században*; Jónás Elemér: *Handbuch der Münzkunde von Mittel und Nordeuropa c. közleményeket és füzeteket ismertetik.*

A széleskörű folyóiratszemlében végre képet kapunk a legújabb magyarországi régészeti irodalomról. Ez a szemle a legkisebb folyóirat közleményeit is figyelembe veszi, az őskor, klasszikai archaeologia, népvándorlások és embertan területéről. Az eleven és mindenre kiterjedő rovatot — amely valóban hézagpótló — Gallus Sándor vezeti. E rovatban Roska Márton, Gallus Sándor és Fetiich Nándor tollából olvashatunk kritikát, ellenkritikát és szerkesztői hozzászólást Dombay Jánosnak *A zengővárkonyi őskori telep és temető* c. kötetéről, amely az Arch. Hung. XXIII. köteteként jelent meg. Minthogy legilletékesebb helyen volt alkalmunk erről a dolgról véleményt nyilvánítani, itt csak annyit jegyzünk meg, hogy amennyire helyesnek és szükségesnek tartjuk a termékenyítő kritikát és a folyóiratnak azt a célkitűzését, hogy a közleményeket idegen nyelven is megjelenteti, nem tartjuk helyesnek egy ilyen elmérgesedett vitának a külföld fülehallatára való, néha személyeskedésig menő folytatását.

A kötet valóban nagy gazdagodását jelenti a hazai szakirodalomnak. Reméljük, hogy ez a valóban az egész országot felölelő folyóirat — bár még jelentős múzeumaink hiányoznak ebből a kötetből — programja szerint gyakrabban megjelenve, a jövőben, ha rövid szemlében is, de hírt fog adni a hazai múzeumokban folyó régészeti tevékenységről, hogy arról ne évek után szerezhessünk csak tudomást.

Dr. Banner János.

Praehistorica. Beiträge zur Ur und Frühgeschichte des Menschen. Herausgegeben von Josef Bayer, Direktor am Naturhistorischen Museum in Wien. Wien, 1928. Verlag von Curt Kabitsch-Leipzig.

I. S. Brodar-Celje und J. Bayer, Wien, Die Potočka Zijalka. Eine Hochstation der Aurignac-Schwan-kung in den Ostalpen. 13 lap, 3 tábla. 4.50 Rm.

A Kelet-Karavánkák Olseva részében van az 1700 m magasan fekvő Potočka-Zijalka nevű barlang. Az ember egykori jelenlétére utalnak a különböző formájú, megmunkált csonteszközök. A faunát illetően a barlangi medve az uralkodó. A lelet kiértékelését Bayer végezte. Megállapítja, hogy egy bizonyos csonteszköz típus, a „Lautscher Knochenspitze“ a telep idejét az aurignacien öregebb szakaszába helyezi. Ez a megállapítás teszi lehetővé, hogy egy három helyen átlukasztott barlangi medve alsóállkapocs töredéket kronológiaiailag is meghatározzon, helyezvén azt a fennebb említett csonteszközökkel egy korba, de már rendeltetését illetően találgatásokra van utalva és csak feltételezi, hogy valamilyen zeneszerszámmal van dolgunk. Rámutat arra, hogy ennek a kultúrának fő jellegzetessége a már említett csonteszköz típus. Feltűnő, hogy a lelőhelyen a kőeszközök hiányzanak. Számba véve, az ehhez a csoporthoz tartozó többi leletet, arra a következtetésre jut, hogy e keskenypengéjű, ú. n. „Olschewa“ kultúra a keleti Alpokban Fiumétól Északmorvaországig terjedő területre korlátozódik, de megvan a Krakkó melletti wiersz-hovi alsó barlangban is. Hiányzik ezidőszerint Magyarországról és a nyugati területekről. Embere a Cro-Mag-